

- **Jan Kosiorek** – starszy inspektor wojewódzki, legitymacja służbowa nr 31/2022 wydana przez Dyrektora Generalnego Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie, członek zespołu kontrolnego, na podstawie wydanego przez Wojewodę Warmińsko-Mazurskiego pisemnego, imiennego upoważnienia do kontroli nr FK-IV.0030.875.2022 z dnia 26 października 2022 r.

[Dowód: akta kontroli str. 3-4]

Termin kontroli: od 8 listopada 2022 r. do 9 listopada 2022 r.

Kontrola została odnotowana w książce kontroli jednostki kontrolowanej pod pozycją nr 7 (2022).

Przedmiot i zakres kontroli:

- przedmiot kontroli: ocena realizacji powierzonego Gminie Pozezdrze zadania z zakresu administracji rządowej, dotyczącego obowiązku utrzymania grobów i cmentarzy wojennych,
- okres objęty kontrolą: od 1 stycznia 2022 r. do dnia 8 listopada 2022 r.

Informacji i wyjaśnień kontrolującym udzielał:

- inspektor na stanowisku do spraw gospodarki przestrzennej i kształtowania krajobrazu w Referacie Rozwoju Gminy i Przedsięwzięć Publicznych - pracownik realizujący bezpośrednio kontrolowane zadanie.

Kontrolę przeprowadzono na podstawie art. 6 ust. 4 pkt 3 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o kontroli w administracji rządowej (Dz. U. z 2020 r. poz. 224), art. 28 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz. U. z 2022 r. poz. 135 z późn. zm.), oraz w związku z § 8 Porozumienia Nr PS-VII.5230.1.60.2022 zawartego w dniu 19 maja 2022 r. pomiędzy Wojewodą Warmińsko-Mazurskim a Gminą Pozezdrze w sprawie powierzenia Gminie prowadzenia zadania z zakresu administracji rządowej, dotyczącego obowiązku utrzymania grobów i cmentarzy wojennych (Dz. Urz. woj. warm.-maz. poz. 2944 z 24 czerwca 2022 r.).

Zadanie będące przedmiotem kontroli jednostka przyjęła w drodze Uchwały Nr XXX/185/22 Rady Gminy Pozezdrze z dnia 25 kwietnia 2022 r. w sprawie wyrażenia zgody na zawarcie porozumienia z Wojewodą Warmińsko-Mazurskim w sprawie powierzenia Gminie Pozezdrze w roku 2022 prowadzenia zadań z zakresu administracji rządowej, dotyczących obowiązku utrzymania grobów i cmentarzy wojennych. Na mocy tej Uchwały Wójt Gminy Pozezdrze w dniu 19 maja 2022 r. zawarł z Wojewodą Warmińsko-Mazurskim Porozumienie Nr PS-VII.5230.1.60.2022.

Na podstawie ustaleń kontroli działalność Urzędu Gminy w Pozezdrzu ocenia się pozytywnie.

Pozytywnie oceniono:

- 1) dokumentację organizacyjną,
- 2) prowadzenie dokumentacji z aktami spraw bieżących (merytoryczną),
- 3) prowadzenie ewidencji grobów i cmentarzy wojennych,
- 4) wykorzystanie dotacji zgodnie z przeznaczeniem i terminem określonym w Porozumieniu,
- 5) prowadzenie wyodrębnionej ewidencji księgowej środków z dotacji,
- 6) opisanie dokumentów księgowych potwierdzających poniesione wydatki,
- 7) poprawność i terminowość złożenia sprawozdania z realizacji kontrolowanego zadania,
- 8) prowadzenie nadzoru nad stanem grobów i cmentarzy wojennych,
- 9) prowadzenie prac o charakterze porządkowo-konserwacyjnym,
- 10) realizację zaleceń pokontrolnych.

1. Dokumentacja organizacyjna

W okresie objętym kontrolą, zadanie wynikające z przedmiotu kontroli zostało przypisane do kompetencji Referatu Rozwoju Gminy i Przedsiębiorstw Publicznych. Wskazuje na to zapis w § 15 ust. 7 regulaminu organizacyjnego, stanowiącego załącznik do Zarządzenia Wójta Gminy Pozezdrze z dnia 26 lipca 2022 r. Nr 82/22 w sprawie nadania Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Gminy w Pozezdrzu. Zadanie ujęto w brzmieniu: „Realizacja zadań w zakresie nadzoru nad administratorem cmentarza komunalnego, bieżącego utrzymania cmentarzy wojennych oraz miejsc pamięci narodowej i pomników”. Referat Rozwoju Gminy i Przedsiębiorstw Publicznych podlega Wójtowi.

Obowiązki wynikające z powierzonego gminie zadania realizuje inspektor na stanowisku do spraw gospodarki przestrzennej i kształtowania krajobrazu. Stanowisko podlega bezpośrednio kierownikowi Referatu. Kontrolowane zadanie wyszczególniono w zakresie czynności i odpowiedzialności pracownika, podpisanego z datą 15 grudnia 2021 r. - część II Szczegółowy zakres obowiązków, pkt 7 „Prowadzenie spraw związanych z utrzymaniem cmentarzy wojennych”.

[Dowód: akta kontroli str. 1-2]

2. 1. Prowadzona dokumentacja z aktami spraw bieżących (merytoryczna)

Akta spraw bieżących związanych z utrzymaniem grobów i cmentarzy wojennych w okresie objętym kontrolą prowadzone są w systemie elektronicznego zarządzania dokumentacją (EZD), zgodnie z jednolitym rzeczowym wykazem akt: 7045 „Utrzymanie miejsc grzebalnych”. Na potrzeby kontroli została wygenerowana metryka spraw.

2. 2. Prowadzona ewidencja grobów i cmentarzy wojennych

Kontrolującym udostępniono teczkę oznaczoną symbolem 7041 i hasłem „Ewidencja cmentarzy na terenie jednostki samorządu/Cmentarze wojenne, cmentarze ewangelickie z kwaterami, mogiłami wojennymi” z kat. arch. akt „A” Teczka zawiera podteczki odrębne dla każdego obiektu z kartami grobów i cmentarzy wojennych opracowanymi w latach 80. i 90. wraz z archiwalnymi zdjęciami, schematami i mapkami orientacyjnymi. Powiązane z nimi karty ewidencyjne założone w roku 2009 (aktualizacja w 2017 r.) oraz karty założone w 2020 r. według nowego wzoru, w związku z projektem Narodowego Instytutu Dziedzictwa pn. „Digitalizacja i udostępnienie cyfrowych dóbr kultury – zabytków oraz grobów i cmentarzy wojennych”.

Według ewidencji grobów i cmentarzy wojennych, której jeden komplet jest w dyspozycji Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie ustalono, że na terenie kontrolowanej gminy zaewidencjonowano 7 obiektów cmentarnictwa wojennego, z tego 5 pochodzących z czasów I wojny światowej. Jedynie cmentarz żołnierzy niemieckich i rosyjskich z I wojny światowej w Kolonii Pozezdrze występuje jako samodzielne miejsce pamięci, kwatera żołnierzy niemieckich z I wojny światowej znajduje się na obecnym cmentarzu komunalnym w Pozezdrzu, a pozostałe położone są w obrębie dawnych cmentarzy ewangelickich.

Karty o cmentarzach wojennych zawierają, w zależności od posiadanej wiedzy, m.in. takie informacje jak: nazwa gminy, powiatu, miejscowości, dawna nazwa miejscowości, położenie i opis lokalizacji obiektu, właściciel (zarządca) terenu, rodzaj obiektu, powierzchnia obiektu, numer i data wpisu do rejestru zabytków, okres historyczny, informacja o pochowanych, status (narodowość) pochowanych, opis i stan zachowania obiektu, informacje dotyczące aktów wandalizmu, kradzieży, uszkodzeń, bibliografia (źródło danych).

Karty są aktualne i kompletne, określają współrzędne geograficzne ułatwiające lokalizację obiektu oraz dokumentację zdjęciową.

3. Obowiązek sprawozdawczy

Sprawozdanie merytoryczno-finansowe z realizacji zadania, zgodnie z Porozumieniem Nr PS-VII.5230.1.60.2022 z dnia 19 maja 2022 r., następuje w dwóch terminach: do dnia 15 września 2022 r. (za okres od dnia rozpoczęcia zadania do 31 sierpnia 2022 r.) i do dnia 15 stycznia 2023 r. (za okres od 1 września 2022 r. do 31 grudnia 2022 r.).

Jednostka kontrolowana dopełniła obowiązku i terminu rozliczenia powierzonego zadania za pierwszy okres 2022 r., składając sprawozdanie 8 września br. za pośrednictwem platformy ePUAP. Sprawozdanie, po ocenie pod względem formalno-finansowym oraz merytorycznym, zostało zatwierdzone bez uwag.

4. Decyzje zezwalające na prace remontowo-budowlane i konserwatorskie

Na podstawie rejestru zabytków nieruchomości dla województwa warmińsko-mazurskiego, zamieszczonego na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Olsztynie, ustalono, że prawną ochroną konserwatorską objęte są następujące obiekty:

1. Kolonia Pozezdrze - cmentarz wojenny z I wojny światowej (decyzja z 31.01.1985 r.),
2. Pozezdrze - cmentarz ewangelicki, ob. komunalny (decyzja z 11.01.1989 r.).

W trakcie kontroli inspektorzy stwierdzili, że w kartach ewidencyjnych z 2009 r. i 2020 r., w przypadku cmentarza wojennego w Kolonii Pozezdrze oraz kwatery wojennej znajdującej się w obrębie obecnego cmentarza komunalnego w Pozezdrzu, została odnotowana w odpowiedniej pozycji informacja o ochronie konserwatorskiej tych obiektów.

Z akt prowadzonych spraw wynika, że 2022 r. gmina nie realizowała prac remontowo-renowacyjnych na obiektach wymagających pozwolenia Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz zezwolenia Wojewody Warmińsko-Mazurskiego, w trybie art. 5 ustawy o grobach i cmentarzach wojennych.

5. Postępowanie z dotacją

Plan dotacji gminy został zwiększony o określoną w Porozumieniu kwotę w wysokości 10 000,00 zł decyzją Wojewody Warmińsko-Mazurskiego Nr FK 110/2022 z 12 maja 2022 r. Środki te zostały wprowadzone do planu finansowego gminy Uchwałą Nr XXXI/197/22 Rady Gminy Pozezdrze z dnia 14 czerwca 2022 r. w sprawie zmian w budżecie Gminy Pozezdrze na rok 2022 (zał. dochody zmiana, zał. nr 9, 10). Środki dotacji zostały zaksięgowane na rachunku bankowym jednostki 14 czerwca 2022 r. Gmina Pozezdrze na realizację przejętego od Wojewody zadania nie zaplanowała środków własnych.

Zgodnie z § 3 ust. 1 Porozumienia, gmina zobowiązuje się do prowadzenia wyodrębnionej ewidencji księgowej środków finansowych otrzymanych z dotacji na realizację zadania oraz wydatków dokonywanych z tych środków. Na podstawie udostępnionych w trakcie kontroli dowodów księgowych można stwierdzić, że gmina prowadziła wyodrębnioną ewidencję księgową środków pochodzących z dotacji (Dochody: 710-71035-13-02-901000P). Do dnia kontroli z przyznanych środków w wysokości 10 000,00 zł wydatkowano kwotę 6 720,00 zł w ramach § 4300 – Zakup usług pozostałych – prace porządkowe (Wydatki: 710-71035-4300W-901000P).

Kontrolującym udostępniono również rachunek nr 13/2022 wystawiony dnia 3 listopada 2022 r. na kwotę 1 680,00 zł za wykonanie prac porządkowo-pielegnacyjnych na grobach i cmentarzach wojennych w ramach umowy Nr FN.032.33.2022 z 24 czerwca 2022 r. Faktura, z uwagi na 14-dniowy termin płatności od jej przedłożenia, do dnia kontroli nie została opłacona (planowana płatność przelewem 16.11.2022 r.).

Na podstawie przedłożonych dokumentów księgowych ustalono, że zostały one opisane stosownie do § 7 ust. 1 Porozumienia, tj. w opisie zawierały zapis o kwocie sfinansowania/dofinansowania

ze środków z dotacji, na podstawie Porozumienia z Wojewodą, akceptację pod względem merytorycznym oraz pod względem formalnym i rachunkowym. Faktury zostały zatwierdzone do wypłaty oraz opłacone w terminie. Stwierdzono, że dotacja została wydatkowana w trakcie trwania Porozumienia oraz zgodnie z przeznaczeniem określonym w Porozumieniu.

[Dowód: akta kontroli str. 8]

6. Opieka sprawowana przez gminę

Zgodnie z pisemnymi wyjaśnieniami, w 2022 r. pracami określonymi w przedmiotowym Porozumieniu zawartym z Wojewodą objęto wszystkie groby wojenne zlokalizowane na terenie gminy Pozezdrze. Wykonawcą prac jest Krzysztof Konowalski (prowadzący działalność gospodarczą), działający na podstawie umowy zawartej z Wójtem Gminy Pozezdrze nr Fn.032.33.2022 z dnia 24 czerwca 2022 r.

Nadzór nad cmentarzami i grobami wojennymi sprawuje inspektor na stanowisku do spraw gospodarki przestrzennej i kształtowania krajobrazu w Referacie Rozwoju Gminy i Przedsięwzięć Publicznych w Urzędzie Gminy w Pozezdrzu. Dodatkowo, w ramach nadzoru, dwa razy w roku następuje komisyjny odbiór prac na cmentarzach wojennych.

W badanym okresie na grobach wojennych nie ujawniono przypadków wandalizmu, jak też zaśmiecania, niszczenia, zdarzeń losowych ani szkód spowodowanych przez zwierzęta. Nie odnotowano również skarg na stan utrzymania obiektów cmentarnictwa wojennego na terenie gminy.

Grunt, na którym znajduje się cmentarz ewangelicki z mogiłami żołnierza niemieckiego i żołnierza rosyjskiego z I wojny światowej w Okowiznie należy do zarządu Nadleśnictwa Borki, jednostki organizacyjnej Lasów Państwowych. Kontrolującym poinformowano, że dotychczas nigdy nie wystąpiły żadne utrudnienia ze strony właściciela gruntu, a przeprowadzanie prac porządkowych na terenie działek leśnych (nr ewid. 2234 i 2230, obręb Harsz gm. Pozezdrze), odbywa się na podstawie protokołu ustaleń zawartego pomiędzy Wójtem Gminy Pozezdrze a Nadleśniczym Nadleśnictwa Borki.

Osoba udzielająca wyjaśnień wskazała potrzebę odnowienia (uczytelnienia) napisów na wszystkich mogiłach na terenie gminy oraz inne dodatkowe potrzeby związane z renowacją grobów i cmentarzy wojennych:

- cmentarz wojenny z I wojny światowej w Kolonii Pozezdrze - wymiana ogrodzenia i tablicy informacyjnej, które uległy korozji na skutek warunków atmosferycznych,
- mogiła żołnierza niemieckiego i żołnierza rosyjskiego z I wojny światowej na cmentarzu ewangelickim w Okowiznie – wymiana tablicy informacyjnej,
- kwatera wojenna z I wojny światowej na cmentarzu komunalnym w Pozezdrzu – gruntowne oczyszczenie i pomalowanie ogrodzenia.

[Dowód: akta kontroli str. 5-7]

7. Oględziny grobów i cmentarzy wojennych

W dniu 9 listopada 2022 r., w obecności pracownika realizującego kontrolowane zadanie, przeprowadzono oględziny 7 zinwentaryzowanych obiektów cmentarnictwa wojennego w miejscowościach: Pozezdrze, Okowizna, Pieczarki (2 obiekty), Wyłudy, Jakunówko, Kolonia Pozezdrze. Z przeprowadzonych oględzin sporządzono protokół.

Przeprowadzona lustracja wykazała bardzo dobry stan utrzymania cmentarzy wojennych na terenie Gminy Pozezdrze. Regularnie prowadzone prace i należyta dbałość o estetykę tych miejsc, pozwalają zachować ich historyczną wartość. Z uwagi jednak na upływ czasu, w ocenie kontrolujących, najbardziej celowa jest ochrona przed całkowitym zatarciem napisów na cmentarzu wojennym w Kolonii Pozezdrze. Ze względu jednak na specjalistyczny charakter tych prac, wymagany jest podmiot gwarantujący profesjonalny poziom ich wykonania, zgodnie ze sztuką konserwatorską.

Stwierdzone w trakcie oględzin uwagi i wnioski nie mają wpływu na ogólny odbiór lustrowanych cmentarzy, a stan techniczny nie zagraża bezpieczeństwu.

Kontrolujący zwrócili uwagę na tekst napisu na kamiennej tablicy informacyjnej, umiejscowionej przed kwaterą wojenną z I wojny światowej na cmentarzu komunalnym w Pozezdrzu, w części ewangelickiej tego cmentarza. Pierwotna liczba 60 żołnierzy (i 2 cywili) została przekształcona, w języku polskim i niemieckim, na pochowanych tu 68 żołnierzach niemieckich i 2 ofiarach cywilnych.

[Dowód: akta kontroli str. 9-19]

8. Zalecenia pokontrolne

Ostatnią kontrolę realizacji tego zadania przeprowadzono w jednostce 12 października 2015 r. W wyniku kontroli działalność UG w Pozezdrzu oceniono pozytywnie, jednakże sformułowano w wystąpieniu pokontrolnym nr PS-V.431.11.2015 z dnia 24 listopada 2015 r. do wykorzystania następujące uwagi wnioski:

- ustalenia faktycznej liczby i statusu osób pochowanych w kwaterze wojennej na cmentarzu komunalnym w Pozezdrzu, a następnie poprawienia danych w karcie ewidencyjnej tego obiektu oraz na tablicy informacyjnej.
W przypadku pozyskania rozbieżnych informacji o pochowanych należy odnotować je w karcie ewidencyjnej kwatery wojennej wraz z podaniem źródła tej wiedzy.
- uzupełnienia kart ewidencyjnych o widniejące na nagrobkach inskrypcje, a następnie przesłanie 1 kompletu dokumentacji na adres Wydziału Polityki Społecznej tut. Urzędu.

Wójt Gminy Pozezdrze, pismem nr PP.7045.1.2015 z dnia 15.01.2016 r., poinformował wojewodę, że Gmina Pozezdrze wystąpiła do Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa o pomoc w ustaleniu faktycznej liczby i statusu osób pochowanych w kwaterze wojennej na cmentarzu komunalnym w Pozezdrzu. Natomiast uzupełnienie kart ewidencyjnych o widniejące na nagrobkach inskrypcje nastąpiło do 30 marca 2017 r., zgodnie z prośbą Wójta Gminy o przedłużenie terminu na wykonanie tych czynności.

Zgodnie z kartą cmentarza sporządzoną w 1986 r. w kwaterze wojennej w Pozezdrzu spoczywa 55 żołnierzy niemieckich oraz 2 cywili. Według informacji na Olsztyńskiej Stronie Rowerowej [dostęp listopad 2015 r.], w kwaterze spoczywa 62 żołnierzy niemieckich, spośród których znane są nazwiska 35, a na tablicy informacyjnej zamieszczonej przy ww. obiekcie podano błędne dane. Zgodnie z obecnie zamieszczonym wpisem na portalu OSR [dostęp listopad 2022 r.], „*według zachowanych inskrypcji [kwatery wojenna] jest miejscem spoczynku 57 żołnierzy armii niemieckiej, w tym 27 nieznanych oraz 2 cywilnych ofiar wojny. M. Dehnen w swoim opracowaniu wskazuje 56 żołnierzy, w tym 28 nieznanych. W 2009 r. poprawiono inskrypcje (kolor czarny wobec wcześniejszego białego) i umieszczono tablicę zawierającą błędne informacje (55 żołnierzy niemieckich i 2 cywili).*”

Natomiast według zaktualizowanej przez gminę karty ewidencyjnej z 2017 r., w związku z wydanymi zaleceniami (pozycja pierwsza) oraz karty ewidencyjnej sporządzonej według nowego wzoru w 2020 r., kwatery jest miejscem pochówku 60 żołnierzy niemieckich i 2 cywili, z tego rozpoznanych 33 żołnierzy i 2 cywili.

Wobec rozbieżności danych, mimo podjętych prób rozpoznania faktycznej liczby pochowanych w kwaterze z czasów I wojny światowej w Pozezdrzu (w latach 2015-2016 r. z Radą Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa oraz ze stroną niemiecką reprezentowaną przez Fundację „Pamięć”), należy zaprzestać nieudokumentowanego dokonywania zmian i korygowania zapisów na tablicy informacyjnej umieszczonej przed tym obiektem.

9. Obowiązki informacyjne

Kwota przyznana przedmiotowym Porozumieniem nie przekroczyła 50 000,00 zł, wobec tego kontrolowana jednostka nie była zobowiązana do wypełnienia obowiązku informacyjnego w zakresie strony internetowej, plakatu informacyjnego bądź tablicy informacyjnej, o którym mowa w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 maja 2021 r. w sprawie określenia działań informacyjnych podejmowanych przez podmioty realizujące zadania finansowe lub dofinansowywane z budżetu państwa lub z państwowych funduszy celowych (Dz. U. z 2021 r. poz. 953 ze zm.).

Do ustaleń kontroli nie zostały wniesione zastrzeżenia.

Gmina Pozezdrze, mając na względzie ustalenia kontroli, w zapotrzebowaniu o dotację na utrzymanie grobów i cmentarzy wojennych w 2023 r. zawnioskowała o dodatkowe środki finansowe na wykonanie prac remontowych wyszczególnionych w niniejszym wystąpieniu pokontrolnym. Realizacja tego zamierzenia jest uwarunkowana jednak wysokością środków finansowych zarezerwowanych w budżecie Wojewody Warmińsko-Mazurskiego.

W związku z tym, iż nie stwierdzono nieprawidłowości i uchybień w kontrolowanym zakresie, odstępuje się od wydania zaleceń pokontrolnych.

Jednocześnie informuję, że stosownie do art. 48 ustawy o kontroli w administracji rządowej, od wystąpienia pokontrolnego nie przysługują środki odwoławcze.

WOJEWODA
WARMIŃSKO-MAZURSKI

Artur Chojecki

